

Кароткі змест Светапогляд пісьменніка

С. Будны ўвайшоў у гісторыю як арыгінальны мысліцель. Зыходзячы з хрысціянскіх уяўленняў пра свет, ён дбаў пра маральную дасканаласць чалавека. Выказаў шмат цікавых і абгрунтаваных думак пра ўзаемаадносіны багатых і бедных у грамадстве, пра дзейнасць урада, Дзяржаўных інстытутаў (суда, войска, мясцовай адміністрацыі і т.д.). Аб'яўляў чалавека як галоўную каштоўнасць на зямлі, якому, згодна з боскай воляй, павінна падпарадкоўвацца усё жывое і нежывое. С. Будны заклікаў, каб кожны чалавек, жывучы з божым страхам у душы, усе свае ўчынкi суадносіў з заповедзямі Хрыста, ніколі не губляў надзеі на выратаванне, рабіў добрыя справы. Асветнік гарача выступаў у абарону свабоды думкі і слова. Усякае прыцясненне і прыніжэнне асобы ён прыраўноўваў да найвялікшага зла. Ён быў праціўнікам ідэйнай нецярпімасці і радыкалізму, асуджаў каталікоў і лютэран за ганенні іншавернікаў, выступаў за грамадскую згоду, яднанне.

Асветнік прызнаваў толькі справядлівыя войны. «Не каждой войны хрысціянин служити может. Бо часом война бывает не справядливая. Яко коли тыран или мучитель ка-кий гордый не переставаячи на своем панстве, чужие города, княства или земли силою забирает, таковое войны служити христіанину не годиться. Бо таковая война ест разбой. Опять, справядливая война ест — коли не для гордости, не для лакомства, але для обороны пределов своих король или князь оружие противу врагом своим берет».

Адным з важнейшых дасягненняў рэфарматарскага руху ў захаднееўрапейскіх краінах стала выкарыстанне жывой народнай мовы ў літаратурнай дзейнасці і ў час богаслужэнняў. С. Будны, як актыўная постаць гэтага руху на беларускіх землях, на пачатку творчасці таксама звярнуўся да роднай мовы («Катэхізіс», «Апраўданне грэшнага чалавека перад Богам»). Пазней, вымушаны пісаць на польскай мове і латынь, ніколі не аддаваў перавагі нейкай адной. У прадмове да перакладу Бібліі выступіў з рашучым пратэстам супраць абразлівых адносін да любой мовы, тлумачачы, што ўсе яны ад Бога і таму — роўныя. У «Прысвячэнні князям Радзівілам», напісаным, побач з

«Прадмовай да Чытача», да «Катэхізіса», С. Будны заклікаў князёў аказаць падтрымку кнізе на роднай мове беларусаў, любіць мову народа («...Абы ся ваши княжацкіе милости не только в чужоземских языцех кохали, але бы ся тежь, ваши княжацкіе милости, и того здавна славного языка словенского розмиловати и оным ся бавити рачили. Слушная бо речь ест, абы ваши княжацкіе милости того народу язык миловати рачили, в котором давные предки и их княжацкіе милости Панове отцы ваших княжецких милости славне преднейшие предложенства несуть»).

З'яўленне «Катэхізісу» (Катэхізіс — выкладанне сутнасці якога-небудзь вучэння ў форме пытанняў і адказаў) С. Будны тлумачыў жаданнем спыніць распаўсюджанне «злых рэчаў, якія перамаглі ў Хрыстовай Царкве». У «Прадмове» да твора асветнік рэзка крытыкаваў дзейнасць праваслаўнага духавенства: «Не надобе о том много писати, вси бо ведаем, яковых тепер учителей маем. Ведает весь свет, яко на свои степени вступают. Не тайно тежь, яко на них стоятъ и справуются. Лепшей плакати, нежели их норovy выписовати». Ён звяртаў увагу на дрэнную сістэму адукацыі народа. Пры адсутнасці адукацыі і разумнага духоўнага выхавання, лічыў С. Будны, простаму люду немагчыма пазбавіцца ад невуцтва. Ён клапаціўся, каб прапаведнікі, духоўныя настаўнікі народа, былі адукаванымі і разумнымі. «...Аще слепец слепца водить — оба в яму впадется, — прыводзіў біблейскую мудрасць С. Будны і ўсхвалявана звяртаўся да чыггача: «Слышиш ме, взлюбленный мой брате, иж ты сам господь остерегаеть, абы есь в яму не упал? Упадет всяк, кто ся слепому водити доущаеть. Чого ж для от таковых слепцов не бежим? Чому ся им водити доущаем? Смилуйся уже каждый над собою Бога для. Встани от сна, уже пора обачитися».